

nieuwe boeken, verslagen e.d.

Conferentie overwinterende vogels in Middellandse-Zeegebied

Van 23 tot 25 februari 1984 werd te Aulla, Italië, de First Conference on 'Birds Wintering in the Mediterranean Region' gehouden. De daar gehouden voordrachten zijn thans in de 'proceedings' van deze conferentie verschenen.

Niet minder dan 31 artikelen en 10 korte berichten zijn hier in opgenomen. Er wordt onder meer geschreven over Kraanvogels, Dwergaalscholvers in Italië, Zwartkop, stootvogels in Italië, overwinterende watervogels in Italië, overwinterende zangvogels in Bulgarije, Roodborst, trekgedrag en radarwaarnemingen op het Iberische schiereiland, overwinterende IJsvogels, gezamenlijke slaappleatsen van Blauwe Kiekendieven, vogelbevolking in dennenbossen, gegevens over het ringonderzoek, overwinterende Houtduiven op het Iberisch schiereiland, najaarstrek van de Eleonora's Valk, wadvogels aan de kusten van de Middellandse Zee, overwinterende Bergeenden in het westelijk Middellandse-Zeegebied en de trek van insektenetende zangvogels in Zuidoost-Spanje. De korte berichten behandelen onder meer de vinkachtigen in Spanje, Kleine Zilverreigers en Kwakken in Italië, overwinterende Zwartkoppen en Kleine Zwartkoppen, Kokmeeuw en Zilvermeeuw in Italië, Houtsnip en Kluten als overwinteraars.

G.Th. de Roos (over het effect van het toerisme op wadvogels) en Cor J. Smit (over wadvogels langs de kusten van de Middellandse Zee) zijn de Nederlanders die in dit boek hun voordracht op schrift hebben gesteld.

Onder redactie van Almo Farina: First Conference on Birds Wintering in the Mediterranean Region. Proceedings of an International Conference held at Aulla, Italy, February 23-25, 1984. 395 bladzijden, vele figuren en kaartjes. Supplemento alle Ricerche di Biologia della Selvaggina. Volume X, Marzo 1986, Numero Unico. Uitg. Istituto Nazionale di Biologia della Selvaggina, Via Stradelli Guelfi, 23/A, Ozzano dell'Emilia (Bologna), Italië.

Naturfotografie 1986-1987

Voor de tweede maal verscheen een Jaarboek van Naturfotografie. Na het grote succes van het eerste jaarboek, dat inmiddels bekroond werd met de Kodak Fotoboekprijs 1985, heeft ook dit jaarboek veel succes. Opmerkelijk is dat nog steeds een belangrijk deel van de foto's opnamen van vogels zijn, maar ook de zoogdieren worden veelvuldig op de gevoelige plaat vastgelegd. De tweehonderd kleurenfoto's geven een uniek beeld van wat er in het voorafgaande aan naturfotografie is gepresteerd. Toch betwijfel ik of alle opnamen die zijn opgenomen, recent

zijn, maar dat doet niets af aan de bewonderingswaardige opnamen. Hoe interessant zijn de portfolio's van diverse natuurfotografen en hoe mooi de plaatjes van voorjaar in Argentinië, sneeuw in Alaska en regen in Europa. De veelvoud in de natuur in de verschillende maanden van het jaar weerspiegelt zich in dit jaarboek in een uitgelezen serie natuurfoto's. Voor de natuurfotograaf is het bovendien interessant iets te kunnen vernemen over de fotografen die de foto's maakten en het materiaal dat zij plegen te gebruiken.

Naturfotografie 86/87. Formaat DIN A4 liggend, 200 kleurenfoto's, 160 bladzijden. (1986). ISBN 3-88949-122-7. Uitg. Kilda-Verlag, D-4402 Greven 1. Prijs DM 49,50.

Natuurreservaat Banc d'Arguin

Een keurig gedrukt boekwerkje verschaft de bezoekers aan het natuurreservaat van Banc d'Arguin (Gironde) ten westen van Bordeaux en ten zuiden van Cap-Ferret de nodige inlichtingen over het ontstaan van deze bank, de voorkomende flora en fauna. Een belangrijk gedeelte daarvan is aan de vogels besteed. Het literatuurlijstje ontbreekt daarbij niet.

Pierre Petit: La réserve naturelle du Banc d'Arguin. Gedrukt, 36 bladzijden, vele illustraties, waaronder kaartjes (1984). Uitgave van de Société pour l'Étude, la Protection et l'Aménagement de la Nature dans le Sud-Ouest (SEPA) als extra nummer van het tijdschrift 'Sud-Ouest Nature' nummer 47, Université de Bordeaux, 1, Avenue des Facultés, 33 405 Talence Cedex, Frankrijk.

Vögel im Urwald

De Oostenrijkse ornitholoog Wolfgang Scherzinger is al vele jaren werkzaam in het Nationale Park Bayerischer Wald in Zuidoost-Duitsland en verricht daar buitengewoon belangwekkend onderzoek. Over een van zijn onderzoekingen is in 1986 een interessant boek verschenen.

In het Beierse Woud zijn nog verscheidene natuurbosrelicten aanwezig. Scherzinger heeft de vogelbevolking van vijf van deze reservaten onderzocht en vergeleken met het omringende bos. Dit omringende bos wordt geëxploiteerd met naar Nederlandse maatstaven natuurvriendelijke vormen van bosbouw. Bij het onderzoek zijn bijna tachtig verschillende vogelsoorten (63 actuele broedvogelsoorten waarvan 42 zangvogelsoorten) over vele jaren geïnventariseerd. Daarbij is onderscheid gemaakt naar broedgedrag en voedselzoekgedrag. Onderscheiden zijn bodem-, struik-, hollen- en boomkroonbroeders, respectievelijk herbivore en carnivore bodemvogels, herbivore en carnivore boomkroonvogels, stamfoerageerders, vertebra-

tenjagers, insectivore 'Ansitz'-jagers en vluchtjagers.

Geïnvventariseerd zijn vijf 'oerwoud'-reservaten, variërend in grootte van 40,5 tot 103,8 ha, in het totaal 293 ha verdeeld over 1172 rastereenheden. De inventarisatie was zowel kwalitatief als kwantitatief. Het betrof hier montaan tot subalpien bos in hoogte variërend van 700 m tot 1250 m. Het onderzoek omvat alle kenmerkende bosgezelschappen van het middelgebergte plus een aantal bijzondere standplaatsen als bergbeek, meeroever, veenmoeras en bosveen. In deze gebiedjes leefden gezamenlijk 1602 individuen met een biomassa van circa 73,5 kg.

Het winterbestand aan vogels bleek anders samengesteld dan het zomerbestand. In de winter domineren de holenbroeders zowel qua aantal soorten als qua aantal individuen. In de zomer zijn de holenbroeders ook qua aantal soorten dominant, maar qua dichtheid winnen dan de boomkroonbroeders het.

Wat betreft voedingsgedrag zijn voor het aantal individuen in de winter de stamfoera-geerders en de carnivore boomkroonvogels in de meerderheid, terwijl de carnivore bodemvogels vrijwel afwezig zijn. In de zomer overtreffen de carnivore boomkroonvogels in aantal individuen alle overige categorieën. Het late sneeuwsmelten is er de oorzaak van dat de late trekvogels pas eind mei terug zijn als de standvogels al lang aan het broeden zijn. Bij vergelijking van de natuurbossen met het overige bos in het nationale park valt in de reservaten vooral de goede positie op met betrekking tot soortenrijkdom en vooral de aanwezigheid van 'oud-houtspecialisten'. In het bijzonder het hoge aandeel holenbroeders en het geringe aandeel van struik- en bodembroeders kan als indicatie van natuurlijkeheid worden gebruikt.

In contrast met het hoge aanbod aan plant-aardige biomassa in de natuurbossen, spelen herbivore vogelsoorten in natuurbossen een naar verhouding onbeduidende rol, terwijl carnivore vogelsoorten overheersen. Vogels zijn dus ondanks hun soortenrijkdom en specialisatie niet in staat de primaire productie van het bos ook maar bij benadering zo efficiënt te gebruiken als de zoogdieren, maar zij zijn vooral aangewezen op de indirecte benutting van de plantaardige productie via de geleedpotigen en de kleine zoogdieren.

Bosbouwkundige maatregelen beïnvloeden boslevensgemeenschappen nadelig. Hierdoor worden vogelsoorten bevoordeeld die behoren bij jonge, onrijpe successiestadia. Immers, deze maatregelen leiden tot het uitschakelen van de kleinschalige biotoopdifferentiatie en tot nivellering van structuurkenmerken. Kenmerkend voor ontwikkeld natuurbos daarentegen zijn de aanwezigheid van bomen van hoge leeftijd, boomsoortenmenging, kleinschalige biotoopdifferentiatie, veel dood hout en een gering oppervlakte-aandeel van verjongingsstadia. De vogelwereld reageert hierop met een hoge soorten-

rijkdom, een hoog aandeel van holenbroeders en van niet-zangvogels met relatief veel soorten met de status 'bedreigd'.

Hoewel het Beierse Woud als levensgemeenschap niet direct vergelijkbaar is met de Nederlandse situatie, zijn er wel vele overeenkomsten. Het onderzoek van Scherzinger laat duidelijk zien wat voor soort processen werkzaam zijn ten opzichte van de vogelwereld bij het bosbeheer. Hoewel de samenstelling van onze vogelbevolking ten dele anders is, is de aard van die processen de zelfde. Derhalve is dit boek zeker nu in Nederland het bosbeheer zo ter discussie staat, ook voor ons een belangrijk werk. Van harte aanbevolen voor ornithologen, vogelliefhebbers, bosbouwers en natuurbeschermers.

Roel Cosijn

Wolfgang Scherzinger: Die Vogelwelt der Urwaldgebiete im Inneren Bayerischen Wald. 188 bladzijden, 91 afbeeldingen, 21 tabellen, 213 referenties. Formaat 19 x 24 cm. Schriftenreihe des Bayerischen Staatsministeriums für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten. Heft 12 (1986). Prijs DM 20,- Te bestellen bij: Nationalparkverwaltung Bayerischer Wald, Freyunger Strasse 2, 8352 Grafenau, West-Duitsland.

Die Vernetzung von Lebensräumen mit Feldhecken

Wie zich bezighoudt of wil verdiepen in de aanleg en de bescherming van heggen en houtwallen moet zeker dit zeer instructieve boekje aanschaffen. Het nut van heggen is veelvuldig en ze vervullen voor vele planten en dieren de zelfde functie als een dubbelzijdige weelderige bosrand.

Het boek toont aan dat men een volledig kaal landschap dat vrijwel geen leven meer bevat, tot nieuw leven kan opwekken. De auteur schildert op fascinerende wijze hoe iedereen een totaal vernield landschap kan veranderen in een gebied dat niet alleen voor plant en dier, maar ook voor recreatie weer van waarde kan worden. Zeer aanbevelenswaardig voor vogelbeschermers.

Hermann Benjes: Die Vernetzung von Lebensräumen mit Feldhecken. 134 bladzijden, 32 zwartwitfoto's, 8 kleurenfoto's, 13 tekeningen (1986). Serie Natur & Umwelt-Praxis. Band 1. ISBN 3-924749-09-4. Uitg. Natur & Umwelt, Veit-Stosz-Strasse 96, Postfach 21 01 40, 8000 München 21, West-Duitsland. Prijs DM 21,80.

Het Europese rietganzenprobleem

Er verscheen een dubbelnummer (151 bladzijden!) van het Vlaamse tijdschrift voor ornithologie 'Oriolus' (jaargang 52, nummers 3 & 4, bladzijden 105 tot en met 256, september 1986) over Rietganzen. De tekst is van P.R. Georges Huyskens. De auteur vindt dat er, ondanks dat er een uitgebreide kennis is verworven over de in Europa overwinterende ganzen, er één groep, met name de Rietganzen, is waarvan dit duidelijk niet het geval is. Hij heeft een poging gedaan om enige klaarheid te brengen in de nu al jaren bestaande

tegenstrijdige opvattingen over Rietganzen. Het zijn voornamelijk *Anser fabalis fabalis* en *Anser fabalis rossicus* die bij ons voorkomen. Deze twee zijn in het veld duidelijk te onderscheiden, volgens de auteur is het merkwaardig genoeg en tegen alle logica in taxonomen en ringers niet gelukt dit onderscheid te maken. Ze hebben in Europa zelfs goed gescheiden pleister- en overwinteringsplaatsen. In Europa zouden ongeveer 100.000 exemplaren van *fabalis* overwinteren en 500.000 exemplaren van *rossicus*. Met het oog op beschermingsmaatregelen is het bijzonder verwarrend dat deze twee Rietganzen toch beide onder één naam door het leven moeten gaan. Terwijl *rossicus* geen aanwijzingen vertoont van achteruitgang, is het zonder meer duidelijk dat *fabalis* in de loop van de laatste halve eeuw sterk in aantal is afgenomen. De instanties die zich bezighouden met de bescherming van vogels, wil de auteur dringend waarschuwen. De gelegheidsbenamingen die worden gebruikt voor de drie voornaamste rietganzenplaatsen in Europa, Balticum, Pannonicum en Noordzeevlakte, worden nauwkeurig omschreven. Te bestellen door overmaking van Bfr.250 op girorekening 000-0319785-73 van De Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout, onder vermelding van 'Oriolus, Rietganzennummer'.

Rustplaatsen van ganzen in Denemarken in kaart gebracht

Gedurende de jaren 1980 - 1983 hebben 140 vogelkenners van de Danish Ornithological Society in samenwerking met de natuurbeschermingsafdeling van het ministerie van Milieu en Jachtonderzoek een onderzoek ingesteld naar het aantal ganzen en hun rustplaatsen in Denemarken. Het rapport 'Danish Resting Grounds for Geese' door Jesper Madsen is ruim geïllustreerd met foto's en kaartjes, maar ook tekeningen van Jens Gregeren.

Er zijn 22 rustplaatsen gedetailleerd beschreven met gegevens wanneer de ganzen aankomen en vertrekken en plaatselijke aanbevelingen hoe bescherming, status, jacht en andere problemen het best behandeld kunnen worden.

Het zeer aan te bevelen boek is gepubliceerd door het National Preservation Board en kost in de boekhandel DKr. 115,-.

Ruimte voor natuur

Nu wij ruim tachtig jaar later leven nadat de natuurbescherming in Nederland in 1905 gestalte kreeg, heeft dr. H.P. Gorter de geschiedenis van deze lange periode beschreven. Hij is één der weinigen die deze ontwikkeling ook zelf heeft meegemaakt, en niet zelden heeft hij als oud-directeur van 'Natuurmonumenten' voor 'zijn natuur' op de bres gestaan. Het boek geeft een beeld van de ontwikkelingen rond natuur, landschap en milieu sinds het begin van deze eeuw. In die periode is het Nederlandse landschap ingrijpend veranderd. De geschiedenis van de

natuur- en landschapsbescherming in ons land is méér omvattend dan die van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. Deze vereniging, hoe toonaangevend ook, is immers geen geïsoleerd verschijnsel. Daarom wordt een en ander hier dan ook in ruimer verband gezien. Wél heeft het werk van 'Natuurmonumenten' in dit boek een extra accent gekregen.

Vele gebieden in ons land worden behandeld en het boek is geïllustreerd met vele kaartjes en kleurenfoto's. Voor diegenen die deze geschiedenis van nabij meemaakten, roept het boek weer vele herinneringen op en voor diegenen voor wie het echt al geschiedenis is, is het een goede wegwijzer voor wat er zoal in de loop van deze eeuw op dit gebied in ons land is verricht.

H.P. Gorter: Ruimte voor natuur. 80 jaar bezig voor de natuur van de toekomst. 423 bladzijden, meer dan 1000 illustraties (1986). Uitg. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, 's-Graveland. Prijs f 75,- (voor leden van 'Natuurmonumenten' f 59.90).

De Sneeuwganzen in Nederland

De zeer actieve Vogelwerkgroep Schagen geeft behalve vijf maal per jaar haar periodiek 'De Tringiaan' (dat aan de tiende jaargang is begonnen) ook 'Ecoverlagen' uit. Ecoverlagen nummer 8 behandelt het voorkomen van de Sneeuwganzen in Nederland.

Sceptici onder ons zullen, als zij dit artikel hebben gelezen, moeten toegeven dat er zo langzamerhand toch wel raadsels rond de honderden in ons land waargenomen Sneeuwganzen zijn ontstaan. Van 18 tot 26 april 1980 verbleef een troep van 18 Sneeuwganzen tussen Andijk en Enkhuizen. Eén exemplaar behoorde tot de blauwe fase. Aan de hand van een geringde vogel kon achterhaald worden dat deze als nestjong geringd was in La Pêrouse Bay (Manitoba), Canada. Dat de overige zeventien Sneeuwganzen zouden zijn ontsnapt vindt de auteur niet aanneemelijk. Bert Rebergen schreef over deze waarneming in 'Het Vogeljaar' 30 (3) : 162-163. Na deze waarneming is de auteur meer dan tevoren geneigd het aantal gevallen, waarbij Sneeuwganzen van Amerikaans origine betrokken zijn, niet te onderschatten.

Om wat meer klaarheid in de al niet meer geheel duistere kwestie van de Sneeuwganzen te komen wordt elke ganzenwaarnemer als hij Sneeuwganzen ziet, verzocht te willen letten op: eventueel gezelschap van andere ganzen, de weersgesteldheid van de voorafgaande periode, eventuele ringen, het gedrag, uiterlijke kenmerken, zoals de grootte ten opzichte van andere aanwezige ganzen.

D.W. Wolfskeel: De Sneeuwganzen (*Anser caerule-scens*) in Nederland Ecoverlagen nummer 8, 39 bladzijden, 1 kaart (gestencild). Schagen, 1986. Uitgave Vogelwerkgroep Schagen. Prijs f 7.50 (inclusief portokosten) over te maken op postgiro 4 181 778 ten name van Vogelwerkgroep Schagen, onder vermelding van 'Ecoverlagen nummer 8 of titel'. Tevens te bestellen of af te halen bij A. Bosma, Loet 25, 1741 BM Schagen, 02240 - 98 265. Abonnement op 'De Tringiaan' kost f 15,-.